ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.242.4
DOI: https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-13

ДЕСТРУКЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕМ

DESTRUCTION OF THE CONTEMPORARY BUSINESS ENVIRONMENT MANAGEMENT SYSTEM

Біла І.С.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки освіти,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Насікан Н.І.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу,
Київський національний лінгвістичний університет

Bila Irina
Ph.D. in Economical Science, Associate Professor,
Department of Education Economics,
National Pedagogical Dragomanov University

Nasikan Nina
Ph.D. in Economical Science, Associate Professor,
Department of Management and Marketing,
Kyiv National Linguistic University

Розвинене бізнес-середовище є передумовою використання потенціалу бізнесу, підвищення ефективності і стабільності ринкової економіки. Якість сформованого бізнес-середовища визначається результативністю, ефективністю та адаптивністю. Управління бізнес-середовищем є одним із напрямів підвищення його якості. Суб'єктний підхід до розуміння процесу управління бізнес-середовищем дав змогу авторам констатувати, що ця система, по-перше, включає підсистеми-елементи управління на рівні таких суб'єктів бізнес-середовища, як держави, бізнес-асоціації та підприємства, по-друге, визначається адекватністю їхніх дій. Деструкція системи управління бізнес-середовищем являє собою процес порушення чи руйнування цілісності взаємодії його суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, яке знижує якість бізнес-середовища. Автори доходять висновку, що основним фактором деструкції системи управління бізнес-середовищем є особистісний фактор, а його поширення веде до набуття системою ознаки кумулятивності, коли будь-який суб'єкт зорієнтований перш за все на реалізацію власних інтересів, а не на потреби партнера цілісної системи, намагаючись розширити сферу особистого впливу і контролю. Найвищого рівня розвитку система управління бізнес-середовищем може досягти в разі використання кожною із її підсистем-елементів у своїй діяльності принципу відповідальності, який гарантує їхню стабільність. Стабільність системи управління бізнес-середовищем забезпечується стійкістю самих суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, а також їхньою здатністю до саморозвитку та самовдосконалення.

Ключові слова: *бізнес-середовище, система управління бізнес-середовищем, держава, бізнес-асоціації, підприємство, бізнес, бізнесовий сектор, деструкція системи управління бізнес-середовищем.*

Развитая бизнес-среда является предпосылкой использования потенциала бизнеса, повышения эффективности и стабильности рыночной экономики. Качество сформированной бизнес-среды определяется результативностью, эффективностью и адаптивностью. Управление бизнес-средой является одним из

направлений повышения ее качества. Субъектный подход к пониманию процесса управления бизнес-средой позволил авторам констатировать, что эта система, во-первых, включает подсистемы-элементы управления на уровне таких субъектов бизнес-среды, как государство, бизнес-ассоциации и предприятия, во-вторых, определяется адекватностью их действий. Деструкция системы управления бизнес-среды представляет собой процесс разрушения целостности взаимодействия его субъектов – государства, бизнес-ассоциаций и предприятий, которое снижает качество бизнес-среды. Авторы приходят к выводу, что основным фактором деструкции системы управления бизнес-средой является личностный фактор, а его распространение ведет к обретению системой признака кумулятивности, когда субъект ориентирован прежде всего на реализацию собственных интересов, а не на потребности партнера целостной системы, пытаясь расширить сферу личного влияния и контроля. Наивысшего уровня развития система управления бизнес-средой может достичь при использовании каждой из ее подсистем-элементов в своей деятельности принципа ответственности, который гарантирует их стабильность. Стабильность системы управления бизнес-средой обеспечивается устойчивостью самих субъектов – государства, бизнес-ассоциаций и предприятий, а также их способностью к саморазвитию и самосовершенствованию.

Ключевые слова: *бизнес-среда, система управления бизнес-средой, государство, бизнес-ассоциации, предприятия, бизнес, деловой сектор, деструкция системы управления бизнес-средой.*

Business is a pivotal element of any market-type economic system, it is both an impetus to economic growth and a means of achieving it. The business environment determines the field for business development, it is a factor of its stability and efficiency. The quality of the formed business environment is determined by efficiency, effectiveness and adaptability and is the object of management. This process allows to create a business environment that meets the expectations of the business sector, which would be the key to effective interaction with the state and business associations. It is the subjective approach to understanding the process of managing the business environment that states that this system, first of all, includes subsystems-management at the level of economic entities, such as the state, business associations and enterprises, secondly, it is determined by the adequacy of their actions. In reality, the business environment is influenced by destructive factors. The destruction of the business environment management system reduces its quality and prevents the entities from interacting effectively. The main factor in the destruction of the business environment management system is the personal factor, and its proliferation leads to a situation where any entity is focused primarily on the realization of their own interests, rather than the needs of a partner trying to expand the sphere of personal influence and control. The latter updates the issue of the dissemination of structural factors influencing the business environment and the elimination of destructive ones. The purpose of this process is to ensure a high level of quality of the business environment in today's market economy. The highest level of development can be achieved by the business environment management system if each of its subsystem elements is used in its activities on the principle of responsibility, which guarantees their stability. It is social responsibility that can engage the business environment. The stability of the business environment management system is ensured by the stability of the entities themselves – the state, business associations and enterprises – their capacity for self-development and self-improvement.

Key words: *business environment, business environment management system, state, business associations, enterprise, business, business sector, destruction of business environment management system.*

Постановка проблеми. Розвинене та ефективно функціонуюче бізнес-середовище є передумовою використання потенціалу бізнесу та підвищення ефективності і стабільності ринкової економіки. Управління бізнес-середовищем є складним процесом цілеспрямованого впливу на бізнесову діяльність з метою її спрямування на вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Сучасне бізнес-середовище характеризується багатоманітністю впливів та мінливістю, що зумовлює наявність факторів, які порушують або руйнують систему управління ним. Виявлення останніх здатне підвищити якість системи управління бізнес-середовищем, зменшивши невизначеність, розширюючи можливості нівелювання наслідків негативних впливів і посилення позитивних діянь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку бізнес-середовища є актуальною проблемою економічної науки. Серед учених, які присвятили свої роботи названій проблематиці, варто відзначити В. Боброва, Г. Буряка, М. Мельника, С. Страшного, І. Труніну, Г. Швеця та ін. Ученими проаналізовані підходи до дослідження бізнес-середовища і його складників, аспекти його державного регулювання, стан, особливості і проблеми розвитку бізнес-середовища в Україні тощо. Однак, незважаючи на численні публікації та їхню наукову цінність, система управління сучасним бізнес-середовищем в аспекті її деструктивних факторів потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті **(постановка завдання)**. Мета статті – проаналізувати систему управління бізнес-середовищем через визначення деструктивних факторів її розвитку, використовуючи суб'єктний підхід впливу на нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нагадаємо, що в економічній літературі під бізнес-середовищем прийнято розуміти

сукупність усіх зовнішніх факторів діяльності підприємства, які суттєво впливають на його функціонування. Серед таких основних факторів називають споживачів продукції, постачальників, конкурентів, державне регулювання, а також соціальні, політичні, технологічні, правові та екологічні умови [1, с. 26].

Сучасне ринкове бізнес-середовище характеризується такими особливостями:

– складністю через наявність великої кількості чинників, які перебувають у різних комбінаціях;

– взаємозв'язком і взаємозумовленістю чинників – зміна одних із них приводить до значних змін в інших;

– невизначеністю – стратегічні рішення приймають в умовах неповноти інформації про зовнішнє середовище;

– багатоваріантністю розвитку середовища через складність прогнозування дії його чинників у стратегічному періоді;

– динамізмом і мінливістю – зміни в зовнішньому середовищі відбуваються досить динамічно, з наростаючою швидкістю [2].

Якість сформованого бізнес-середовища визначається, на наш погляд, такими аспектами:

– результативністю, що проявляється у наявності таких зовнішніх умов розвитку бізнесу, які здатні забезпечити високий сукупний результат його функціонування, представлений кількісними та якісними показниками, та у наявності відповідності результатів діяльності бізнесового сектору до цілей його функціонування, а також до наявного потенціалу для подальшого розвитку;

– ефективністю, що виражається у здатності бізнесового сектору приносити ефект суспільству та кожному його суб'єкту, який визначається як відношення результату (наприклад, показників діяльності бізнесу, місце бізнесового сектору у різноманітних міжнародних рейтингах тощо) до витрат, що забезпечили цей результат (наприклад, втрати ресурсів, податкових надходжень у разі існування податкових преференцій, бюджетних коштів у разі існування державної грошової підтримки тощо);

– адаптивністю – здатністю бізнесового сектору до пристосування до змін в умовах їхнього бізнес-середовища, швидкої орієнтації в діяльності в межах національної економіки.

Як було вже нами визначено в окремій статті [3], управління бізнес-середовищем є одним із напрямів підвищення його якості. Під управлінням бізнес-середовищем розуміємо процес цілеспрямованого прямого чи опосередкованого впливу на зовнішні фактори функціонування бізнесу з метою його спрямування на вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Варто підкреслити, це процес управління бізнес-середовищем є цілісною системою, яка складається із відповідних підсистем-елементів та має високий рівень ефективності саме за рахунок їхньої взаємодії. Якщо використовувати суб'єктний підхід до аналізу системи управління бізнес-середовищем, то можна зробити висновок, що ця система, по-перше, включає підсистеми-елементи управління на рівні таких суб'єктів бізнес-середовища, як держава, бізнес-асоціації та підприємств, по-друге, визначається адекватністю їхніх дій.

Зрозуміло, що кожен із названих суб'єктів здатний здійснювати вплив на зовнішні фактори функціонування бізнесу та має набір інструментів, цілей і завдань функціонування і розвитку. Якщо врахувати той факт, що, за визначенням Світового банку, бізнес-середовище складається з набору інституціональних, нормативно-правових та регуляторних умов, за яких працює бізнес [4, с. 62], то можна зазначити, що серед названих суб'єктів управління бізнес-середовищем держава має найбільші можливості впливу на його складники. Вплив держави на бізнес-середовище на практиці реалізується через певний інструментарій, який становить механізм державного впливу на бізнес. Останній являє собою певний спосіб організації відносин між державою та бізнесовим сектором, який формується за допомогою сукупності засобів державного впливу на економічну активність господарюючих суб'єктів. Водночас означений механізм доцільно розуміти як спосіб досягнення поставлених державою цілей, що мають поєднуватися в єдину систему і становити ієрархічну структуру, а також відповідати стратегічній довгостроковій меті розвитку бізнесу [3].

Визначення міри участі держави є складною соціально-економічною проблемою, оскільки державне регулювання може бути скероване в бік підтримки або ж прямого втручання в діяльність суб'єктів економіки та коригування засобів досягнення їхніх цілей. Реакція бізнесу на неправомірне втручання держави в сферу економічної діяльності, як правило, є негативною, наслідком чого стає зменшення ділової активності, поширення тіньової економіки, вивіз капіталу за кордон тощо. Моделі взаємодії держави та бізнесу різноманітні, але найбільш прийнятною на сучасному етапі розвитку економіки є модель партнерства, яка характеризує вищий рівень узгодженості інтересів економічних суб'єктів, однак потребує складних механізмів реалізації. У сучасній ринковій економіці партнерство влади і бізнесу є не тільки «вигідним заходом», який прагне узгодити інтереси влади і бізнесу, а й звичайною необхідністю, яка зумовлює дієздатність ринкової економіки.

Технологія взаємодії держави і бізнесу визначається наявністю різних інституційних суб'єктів у частині побудови механізму управління такою взаємодією. Світовий досвід засвідчує про наявність таких найбільш поширених концептуальних моделей співробітництва, як інституційна та посередницька [5, с. 66]. Саме інституційна модель передбачає активну участь різних асо-

ціацій та об'єднань бізнесу у взаємодії із владними структурами. Розвиток сучасного бізнесового сектору, здатного до самовідтворення та забезпечення розширеного відтворення, вимагає спільних зусиль суб'єктів бізнесу з метою захисту своїх інтересів, вирішення проблем свого функціонування та розвитку, реалізації запланованих цілей і завдань діяльності. Виконання поставлених завдань здійснюють бізнес-асоціації.

Бізнес-асоціації, з одного боку, є дієвою формою самоорганізації бізнесового співтовариства, з іншого боку, виступають посередниками у налагодженні діалогу між бізнесом і владою та відповідають потребам самих членів асоціації, бізнесу та держави. Саме бізнес-асоціації є «сполучним елементом» у взаємодії держави та бізнесового сектору, оскільки, по-перше, здатні бути захисником інтересів бізнесу, по-друге, здатні лобіювати інтереси бізнесу перед державою. На наше переконання, така взаємодія між державою, бізнес-асоціаціями та бізнесовим сектором нагадує тріалектику – таку форму взаємодії, за якої крім двох протилежностей (держави і бізнесового сектору з їхніми різними інтересами) присутній третій сполучний елемент – бізнес-асоціації, через які є можливості вирішити протиріччя та організувати спільний взаємовигідний діалог. Для державної влади бізнес-асоціації виконують роль посередників у стосунках із бізнесовим сектором та експертів у сферах практичної реалізації проектів, планів і ініціатив [3].

Посередницька модель співробітництва держави та бізнесу фактично уособлює вплив підприємств на систему управління бізнес-середовищем. Саме ділова активність суб'єктів бізнесу є певною мірою об'єктом впливу держави, тоді як саме підприємство є безпосереднім «випробувачем» створеного бізнес-середовища. Особливістю підприємства як суб'єкта управління бізнес-середовищем є те, що він, діючи в бізнес-середовищі, визначає його якість, тобто оцінює його. Позитивні результати ділової активності підприємства свідчать про адекватність та ефективність створеного бізнес-середовища. У разі наявності негативних результатів ділової активності підприємства здатні подати імпульс іншим суб'єктам управління – бізнес-асоціаціям та державі – щодо необхідності певних змін у сформованому бізнес-середовищі.

Як бачимо, суб'єктний підхід до аналізу бізнес-середовища та системи його управління характеризується чіткістю у визначенні функцій та механізмів впливу на якість бізнес-середовища. Деструкція системи управління бізнес-середовища являє собою процес порушення чи руйнування цілісності взаємодії його суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, що знижує якість бізнес-середовища.

Як правильно, на наше переконання, зазначає О.М. Сахань, політична влада, а отже, і будь-яка система управління, постійно балансує між конструктивним та деструктивним, перебуваючи у різних фазах свого розвитку. Загалом криза є деструктивним періодом розвитку системи управління, тоді як підйом – конструктивним періодом [6, с. 211]. Варто підкреслити, що в будь-яких умовах розвитку бізнес-середовище виступає індикатором як конструктивних, так і деструктивних ознак системи його управління. Викорінити деструктивні фактори повністю неможливо через багатоманітність економічного життя суспільства, однак зменшення їхніх негативних впливів видається необхідною умовою підвищення якості будь-якої системи управління.

Особливістю деструктивних чинників є такий вплив на соціально-економічну систему, якою і є система управління, який призводить до небажаних змін її структури, змісту, функцій, властивостей, параметрів та результатів функціонування. При цьому небажані зміни характеризуватимуться такими ознаками, як: виклики, ризики, небезпеки та загрози. Виклики являють собою сукупність обставин, не обов'язково негативного впливу, на які необхідно відреагувати, оскільки їх ігнорування може спричинити позитивні чи негативні наслідки для системи управління. Загрози демонструють вплив зовнішнього середовища, його суб'єктів чи внутрішніх елементів системи, що може призвести до певних втрат, як матеріальних, так і нематеріальних. Під ризиком розуміють настання суб'єктивних і/або об'єктивних подій у зв'язку з актуалізацією загрози, що здатна привести до позитивних чи негативних наслідків для нього і спричинити відхилення від поставлених цілей, тоді як небезпека – форма прояву загрози, що приводить до реальних втрат [7].

Деструкція системи управління бізнес-середовищем в сучасних умовах залежить від багатьох аспектів. Основним із них, на наше переконання, є особистісний фактор на рівні будь-якої підсистеми-елемента системи управління бізнес-середовищем. Так, на рівні держави останнє виражається у непрофесіоналізмі представників органів державної влади, їхньому прагненні до реалізації власних інтересів на противагу інтересам бізнесових груп, у корупційній діяльності, бажанні узурпувати владу та прагненні до авторитаризму тощо. На рівні бізнес-асоціацій особистісний фактор втілюється у прагнення лобіювати інтереси не всього бізнесового співтовариства, а окремих його представників та діянь на їхню користь. Що ж до рівня підприємств – це виражається у недотриманні принципів соціальної відповідальності бізнесу, використанні недобросовісної конкуренції та нечесних методів боротьби, створенні заборонених законодавством союзів із метою максимізації власної вигоди, співпраці із кримінальними угрупуваннями тощо.

Деструкція системи управління бізнес-середовищем веде до того, що вона набуває ознаки

кумулятивності, коли будь-який суб'єкт цих відносин зорієнтований перш за все на реалізацію власних інтересів, а не на потреби партнера, учасника цілісної системи, намагаючись розширити сферу особистого впливу і контролю. Проблема меж влади полягає в тому, що в процесі її реалізації виразно виявляється тенденція до її накопичення [6, с. 213]. Зрозуміло, що основним мотивом поведінки людини є особистий егоїстичний інтерес, про який зазначав, ще А. Сміт, та прагнення до збагачення.

Значна деструкція системи управління бізнес-середовищем може зумовити виникнення аномії, під якою розуміємо такий стан системи, який характеризується послабленням порядку взаємодії суб'єктів системи, розпадом цінностей їхніх взаємозв'язків без наявної альтернативи. Таке явище здатне дезорганізувати соціально-економічні структури, порушити суспільну рівновагу та звести зусилля суб'єктів управління нанівець. Джерелом деструкцій, на думку Ю. Шайгородського, часто стає так звана «відносна депривація», яка являє собою розрив між очікуваннями та можливостями [8, с. 246]. Дійсно, у разі незбігу очікувань від якості сформованого бізнес-середовища та можливостей суб'єктів його функціонування, затрачених ними зусиль нівелюються дії кожної з підсистем-елементів, що призводить до низького рівня розвитку цілісної системи.

Найвищого рівня розвитку система управління бізнес-середовищем може досягти в разі використання кожною з її підсистем-елементів у своїй діяльності принципу відповідальності. У сучасній науці соціальна відповідальність розуміється як діалектичний взаємозв'язок між індивідом і суспільством, поєднує певні права й обов'язки, а також певні засоби у разі порушення суспільних норм. Соціальна відповідальність виражає систему суспільних відносин, сукупність добровільних і встановлених засобів щодо їх забезпечення, створення нормальних умов взаємодії всіх суб'єктів, гарантування їхньої стабільності. Стабільність системи управління бізнес-середовищем забезпечується стійкістю самих суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, їхньою здатністю до саморозвитку та самовдосконалення. Найбільш стабільною можна назвати ту, яка побудована на домінуванні не особистісного фактору, а інтересів усього суспільства.

Висновки. Отже, процес управління бізнес-середовищем є складним процесом визначення субординації її суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, ефективна взаємодія яких у ринкових умовах є запорукою успішності бізнесу, фактором адекватності бізнес-середовища. Деструкція системи управління бізнес-середовищем являє собою процес порушення чи руйнування цілісності взаємодії його суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, що знижує якість бізнес-середовища. Основним фактором деструкції системи управління бізнес-середовищем є особистісний фактор, а його поширення веде до набуття системою ознаки кумулятивності, за якої кожний суб'єкт зорієнтований на реалізацію власних інтересів, а не на потреби партнера цілісної системи, намагаючись розширити сферу особистого впливу і контролю. Стабільність системи управління бізнес-середовищем забезпечується стійкістю самих суб'єктів – держави, бізнес-асоціацій та підприємств, їхньою здатністю до саморозвитку та самовдосконалення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буряк Г. Інститути розвитку відносин власності у класифікації бізнес-середовища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 105 (Частина ІІ). С. 26–28.

2. Труніна І. М. Аналіз середовища підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2015. Вип. 4. С. 116–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkdpu_2015_4_19 (дата звернення: 07.03.2020).

3. Біла І.С., Насікан Н.І. Ієрархія суб'єктів управління бізнес-середовищем: держава – бізнес-асоціації – підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. № 3 (20). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/20-2019-ukr (дата звернення: 20.03.2020).

4. Страшний С. Бізнес-середовище як об'єкт державного регулювання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. Вип. 2. С. 61–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2010_2_20 (дата звернення: 20.03.2020).

5. Митник А. А. Теоретико-концептуальні моделі взаємодії держави та бізнесу. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 2. С. 62–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_2_11 (дата звернення: 11.03.2020).

6. Сахань О.М. Деструкція політичної влади як об'єкт наукового дослідження. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2009. № 1. С. 209–220. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/2620 (дата звернення: 20.03.2020)

7. Копитко М.І., Літвін Н. М. Деструктивні чинники середовища функціонування соціально-економічних систем. *Вчені записки Університету "КРОК". Серія "Економіка".* 2017. № 46. С. 4–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2017_46_3 (дата звернення: 21.03.2020)

8. Шайгородський Ю.Ж. Прояви політичної деструкції в умовах демократії. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України. 2016. Т.3. Випуск 83–84. С. 241–255. URL: file:///C:/Users/asus/Downloads/shaihorodskyi_proiavy.pdf (дата звернення: 21.03.2020)

REFERENCES:

1. Burjak Gh. (2012) Instytuty rozvytku vidnosyn vlasnosti u klasyfikaciji biznes-seredovyshha. [Institutions for the development of property relations in the classification of business environment], *Topical problems of international relations,* vol. 105 (II), pp. 26–28.

2. Trunina I. M. (2015) Analiz seredovyshha pidpryjemnycjkoji dijaljnosti v Ukrajini. [Analysis of the business environment in Ukraine], *Bulletin of the Kremenchuk National University named after Mikhail Ostrogradsky* (electronic journal), vol. 4, pp. 116–122. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkdpu_2015_4_19 (accessed 07 March 2020).

3. Bila I.S., Nasikan N.I. (2019) Ijerarkhija sub'jektiv upravlinnja biznes-seredovyshhem: derzhava – biznes–asociaciji – pidpryjemstva. [The hierarchy of business management entities: state – business associations – enterprises*], Eastern Europe: Economy, Business and Management* (electronic journal), vol. 3 (20). Available at: www.easterneurope-ebm.in.ua/20-2019-ukr (accessed 20 March 2020).

4. Strashnyj S. (2010) Biznes-seredovyshhe jak ob'jekt derzhavnogho reghuljuvannja [Business environment as an object of state regulation], *Actual problems of public administration* (electronic journal), vol. 2, pp. 61–64. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2010_2_20 (accessed 20 March 2020).

5. Mytnyk A.A. (2015) Teoretyko-konceptualjni modeli vzajemodiji derzhavy ta biznesu [Theoretical and conceptual models of interaction between the state and business], *Actual problems of public administration* (electronic journal), vol.2, pp. 62–69. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_2_11 (accessed 11 March 2020).

6. Sakhanj O.M. (2009) Destrukcija politychnoji vlady jak ob'jekt naukovogho doslidzhennja [The destruction of political power as an object of scientific inquiry], *Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine"* (electronic journal), vol. 1, pp. 209–220. Available at: http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/2620 (accessed 20 March 2020).

7. Kopytko M.I., Litvin N. M. (2017) Destruktyvni chynnyky seredovyshha funkcionuvannja socialjno-ekonomichnykh system [Destructive factors of the environment of functioning of socio-economic systems], *Academic notes from KROK University. Economy series* (electronic journal), *vol.* 46, pp. 4–15. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2017_46_3 (accessed 21 March 2020).

8. Shajghorodsjkyj Ju. Zh. (2016) Projavy politychnoji destrukciji v umovakh demokratiji [Manifestations of political destruction in a democracy], *Scientific Notes of the Institute of Political and Ethnic Studies IF Kuras NAS of Ukraine* (electronic journal), vol. 83–84 (3), pp. 241–255. Available at: file:///C:/Users/asus/Downloads/shaihorodskyi_proiavy.pdf (accessed 21 March 2020).